

KULLANILDIĞI, ÖĞRETİLDİĞİ VE GELİŞTİRİLMEMEYE ÇALIŞILDIĞI ORTAMLARLA ALMANYA'DAKİ TÜRKÇENİN DURUMU: KELSTERBACH ÖRNEĞİ (2)

Meryem ARSLAN*

Özet

Çalışmanın konusu, temelde Kelsterbach Belediyesi sınırları içerisinde kullanılan Türkçeyi, onun kullanıldığı yerler, Türkçeye katılan yeni kullanımlar ve Türkçedeki Almanca etkiler açısından ele almaktır. Konu, dil becerileri, Kelsterbach'taki Türkçede yer alan Almanca etkiler, Kelsterbach'ta Türkçenin kullanıldığı ve geliştirilmeye çalışıldığı ortamlar (yer adları, basın-yayın faaliyetleri, sosyal etkinlikler ile ailelerin çocuklarına ana dili kazandırma çalışmaları, bayram kutlamaları, düğünler gibi eğlence ve kutlamalarda Türkçe gibi) ile onun azınlık hakları çerçevesinde resmî olarak öğretilip öğretilmemesi alt birimleriyle ele alınmıştır.

Konu kapsamındaki malzemeler, sosyal bilimler alanında sıkça başvurulan gözlem ve soruşturma tekniğiyle elde edilmiştir. Çalışma, Almanya'daki Türkçe ile ilgili araştırmalarda geçen genel bilgilerde gözden kaçmış/kaçırılmış ayrıntılara daha fazla değinebilmek beklentisiyle dar bir alanda yapılmak istenmiştir. Çalışma, Almanya'daki Türkçede bulunan Almanca etkilerle ilgili araştırmalara veriler sunmak, Türklerin etkinlikleri ve bunlar çerçevesinde oluşturulmuş söz varlığının tespit edilmesine katkı sağlamak, Türkçenin kullanıldığı ortamlar ve bunların Türkçe olarak adlandırılmasına dikkat çekmek gibi amaçlarla hazırlanmıştır. Çalışmadan tespit edilen bulgular genel hatlarıyla şöyledir: 1. Almanya Türkçesi (özellikle 4. ve 5. nesilde) genellikle konuşma ve dinleme dil becerisiyle kullanılmaktadır.; 2. Almanca düşünüp Türkçe ifade etme özelliği çok yaygındır (*Fahren "Arabayla gitmek": Hauptbahnhof'a sürüyöm. [İstasyona gidiyorum.]; Weitergeben "devam binmek": Aysenuğ devam binmek istiyō [Aysenur daha oynamak istiyor.]; Ben bittim, geliyōm [İşimi bitirdim. Geri dönüyorum]; Ben şimdi bittim [İşimi şimdi bitirdim] gibi*); 3. Almanya yaşam şekline özgü sözcüklerden kaynaklı dil kullanımları oldukça yaygındır (*käsekuchen, nusskuchen, helloween, apfelltasche, brotchen, brezel, mohnbrot, mishbrot, Roggenbrot, baguette, vollkornbrot, heidelber, pink lady* gibi); 4. Türkler, Almanya'da oluşturdukları yaşam şekilleri içerisinde yeni kavramlar ve ifadeler üretmişlerdir (*hatim duası etkinliği, festi ramazan, camide iftar yemeği vermek, cami grubu, cami kreş grubu, bahçe sırasına girmek* gibi); 5. Kelsterbach Türkçesinde yeni neslin Türkçe edinimi ve onun geliştirilmesi için çeşitli faaliyetler yapılabilmektedir. 6. Kelsterbach'ta Türkçe, iş yeri ve mekân adlarıyla da kullanılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Dil becerileri, kod değiştirme, Türkçe kullanımı, dil olgusu ve Almanya Türkçesi

* Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları.

CONDITION OF TURKISH IN GERMANY WITH THE ENVIRONMENTS IT IS USED, TAUGHT AND DEVELOPED: KELSTERBACH EXAMPLE (2)**Abstract**

The subject of the study is to examine Turkish, which is used in the boundaries of Kelsterbach Municipality, places that Turkish are used in Kelsterbach, new uses in Turkish and German influences in Turkish. The subject, language skills, German influences in Turkish in Kelsterbach, environments in which Turkish is used in Kelsterbach and in which it is tried to be developed (place names, press activities, social activities, In the entertainment and celebrations, such as Turkish, the celebrations, celebrations, weddings, Turkish, etc.) and its not being taught officially within the framework of minority rights have been handled with its sub-units.

The materials within the scope of this subject are obtained by the observation and investigation technique which are frequently applied in the field of social sciences. The study was intended to be done in a narrow area with the expectation of addressing more details of missed particulars in the general information about the Turkish studies in Germany. The study was prepared with the aim of presenting data to the researches about German influences in Turkish in Germany, contributing to the activities of Turks and determining the vocabulary created within Turkish, drawing attention on the use of Turkish language and drawing attention to their nomenclature in Turkish. The findings of the study are as follows: 1. Turkish in Germany (especially in the 4th and 5th generation) is generally used with speaking and listening language skills; 2. To think in German and to express in Turkish is very common (such as *Fahren "Arabayla gitmek": Hauptbahnhof'a sürüyöm. [İstasyona gidiyorum.]; Weitergeben "devam binmek": Ayşenuş devam binmek istiyō [Ayşenur daha oynamak istiyor.]; Ben bittim, geliyöm [İşimi bitirdim. Geri dönüyorum]; Ben şimdi bittim [İşimi şimdi bitirdim]*); 3. Language uses from German lifestyle words are quite common (such as *(kâsekuchen, nusskuchen, halloween, apfelltasche, brotchen, brezel, mohnbrot, mishbrot, Roggenbrot, baguette, vollkornbrot, heidelber, pink lady)*); 4. The Turks produced new concepts and expressions in the life forms they created in Germany (such as *hatim duası etkinliği, festi ramazan, camide iftar yemeği vermek, cami grubu, cami kreş grubu, bahçe sırasına girmek*); 5. In Kelsterbach Turkish, various activities can be carried out for Turkish acquisition and development of the new generation. 6. In Kelsterbach, Turkish is also used with the names of workplaces and places.

Key words: Language skills, code-switching, ethnographism and Turkish in Germany

İlk yazının dipnotunda da belirtildiği gibi bu yazı, *Kullanıldığı, Öğretildiği ve Geliştirilmeye Çalışıldığı Ortamlarla Almanya'daki Türkçenin Durumu: Kelsterbach Örneği (1)*'in devamıdır. Yazının bu bölümünde Kelsterbach'taki Türkçe, dil becerileri, Almanca düşünüp Türkçe ifade etmeler, Türkçenin nesiller arası kullanım özellikleri, onun kullanıldığı ortamlarla ele alınmıştır. Çalışmanın bölüm numaraları ilk yazıya göre verilmiştir.

5. 2. Dil Becerileri Açısından Kelsterbach'taki Türkçe

Türkçe, Anadolu ve Rumeli ağızlarıyla birlikte, Almanya'nın çoğu bölgesinde ve yerleşim biriminde farklı sıklık ve yoğunlukta konuşulmaktadır. Türkçenin, Almanya'daki yabancı diller içerisinde konuşulma sıklığının Almancadan sonra ikinci sırada¹ yer aldığı ifade edilir. O aynı zamanda Almanya'daki azınlık dilleri içerisinde de ilk sırada yer alır (Genel, 2014: 301; Bekar, 2017: 3). Ancak bu tespitin, Türkçenin tüm dil becerilerini kapsayıp kapsamadığı anlaşılmamaktadır.

Bilindiği gibi bir dilin konuşma, yazma, okuma, dinleme gibi dört becerisi vardır. Gözlemlediğimize göre Türkçe, Kelsterbach ve civarında konuşma ve dinleme dil becerilerinde daha yaygın ve aktif olarak kullanılmaktadır. Bu durum, yazma ve okuma dil becerilerinin hiç bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Aşağıda bunlar, örneklerle ele alınmaya çalışılmıştır.

Konuşma Dil Becerisi:

Kelsterbach'ta Türkçe aile ortamında, sokakta, alışveriş ortamında, arkadaş çevresinde, etkinliklerde, kutlamalarda, konserlerde konuşma dil becerisinde kullanılmaktadır. Bu kullanım nesiller arasında farklılık göstermektedir. Türkçesi daha iyi olan nesil, Türkçe konuşabileceği ortamda Almanca bilse bile Türkçeyi tercih edebilmektedir. Ancak bu durum yeni nesil arasında değişkenlik gösterir. Yeni nesil olarak nitelendirilebilecek 4. ve 5. kuşak, bu ortamlarda ya Almancayı tercih edebilmekte ya da çok basit cümlelerle Türkçe konuşmaktadır. Bunun Türkçe söz varlığındaki eksiklikten veya çekinceden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kelsterbach'ta Türkler arasında özellikle yeni neslin Almanca aksanıyla Türkçe konuştuğu vurgulanmalıdır. Bu özellikle ünlülerde, /s/, /c/, /z/, /r/ seslerinin çıkartılmasında kendini bariz şekilde fark ettirmektedir.

Dinleme Dil Becerisi:

Dinleme dil becerisi, konuşma dil becerisi gibi çok yaygın kullanılmaktadır. Bu beceri günlük konuşmalarda, etkinliklerde, kutlamalarda, eğlencelerde önemli ölçüde yer alır. Yine televizyon, radyo programları, videolar ve müzik için de bu beceri sıklıkla aktiftir. Çoğu yeni neslin Türkçe dinleme becerisi, konuşmaya göre daha iyidir.

Okuma Dil Becerisi:

Türkiye Türkçesi özellikle, duyurularda, davetiyelerde, haber vermelerde ve iletişim araçlarında okuma dil becerileri ile de kullanılmaktadır. Yine ailelerin kütüphanelerinde Türkiye Türkçesi ile yazılmış edebî ürünler de yer alır. Bu kütüphanelerde Türk Edebiyatı'nın meşhur

¹ Bu bilgi, Almanya'da Almanca'dan sonra en çok konuşulan ikinci anadil olmasına rağmen yeterli önem verilmeyen Türkçe, nihayet okullarda ikinci yabancı dil olarak okutulmaya başlanacak. Almanya'nın en büyük eyaleti olan Kuzey Ren Vestfalya (KRV) Eğitim Bakanlığı başta Türkçe olmak üzere anadillerin bütün okullarda ikinci yabancı dil olarak verilmeye başlanacağını söyledi (<https://www.haberler.com/turkce-almanya-da-2-yabanci-dil-oluyor-haberi/>) bilgiler ile Almanya Türk Öğretmen Dernekleri Federasyonu Onursal Başkanı Mete Atay'ın dile getirdiği Türkçe bugün Avrupa'da ve Almanya'da konuşulan ikinci büyük anadildir. 6-16 yaş arasında zorunlu eğitim alan ve Alman okullarına giden 600.000'den fazla Türk kökenli çocuğun, öğrencinin anadilidir. Bugün okullarda Almancadan sonra en çok konuşulan dil Türkçedir. Türk çocuğu olmayan sınıf yok denecek kadar azdır. Alman çocuklar bu dili her gün duymakta, tanıklık etmektedir (<http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi2509.html>) cümlelerine dayanılarak verilmiştir.

romanlarını, şiir kitaplarını, başta Keloğlan olmak üzere Türk masallarını, yine Arap Edebiyatı'nın önemli masalları arasında yer alan Türkçeye de çevrilen Binbir Gece masallarını, fikir ve tarih kitaplarını bulmak mümkündür. Kütüphaneleri süsleyen eserler içerisinde Almanya'daki Türklerle ilgili çalışmalara da rastlamak mümkündür: *Almanya'daki İlk Türkler* gibi. Bunun yanında Diyanet'in çocuk dergileri de bazı ailelerin takip ettikleri ve abone oldukları aylık dergilerdendir. Almanya'daki Türkiye Türklerinin evlerinde Almanca-Türkçe dil öğrenme kitapları yanında yabancılara Türkçe öğretme tarzı, Türkçenin öğretilmesine ve öğrenilmesine katkı sağlayan dil bilgisi kaynak ve sözlüklere de rastlanmıştır. Bunlardan da anlaşıldığına göre Türkçe yer yer de akademik seviyede olmak üzere duyurulardan edebî eserlere kadar okunmaktadır. Ebeveynler çocuğa dil becerisi kazandırırken küçük yaşlardan itibaren çocuklarına masal ve hikâye kitapları okuyabilmektedir. Okumalarda nesiller arasında Alman aksanının arttığı söylenebilir. Özellikle Türkçe /c/, /z/, /s/, /r/ sesleri ile kelime başında st, sp sesleri bulunan sözcüklerin Almanca'daki telaffuzları ile seslendirildiği görülmüştür. *Sos* yerine *Zos*; *stop* yerine *ştop* gibi.

Yazma Dil Becerisi:

Kelsterbach'ta Türkçe, yazılı olarak iletişim araçlarında (facebook, tweeter, WhatsApp gibi) mesajlaşma sırasında sıklıkla kullanılmaktadır.

Yazma dil becerisinde dikkati çeken bir husus, orada uzun süredir yaşayan Türklerin Türkçe sesleri, Almancanın kurallarıyla yazmasıdır: *Sonra görüschürüz*; *schimdi gelemem* gibi. Bu hususların da ayrıca çalışılmaya değer olduğu düşünülmektedir.

İletişim araçlarında Türkçenin yazımı da farklılık göstermektedir. Burada imla kuralları aksatılmakta, sözcükler tanınmayacak şekilde kısaltılabilmekte (tm [Tamam.]; gör [Görüürüz.] gibi), noktalama işaretlerine riayet edilmemektedir.

Kelsterbach'ta edebî yazılar (şiir, roman, hikâye gibi.) yazan kişilerle karşılaşmamıştır. Bu durum, onların hiç olmadığı şeklinde de yorumlanmamaktadır.

5. 3. Toplum Dil Bilimsel Açıdan

5. 3. 1. Dil Kullanımları

5. 3. 1. 1. Almanca Düşünüp Türkçe İfade Etmekten Kaynaklı Dil Kullanımları

Kelsterbach'ta kullanılan Türkçede de Almancanın etkisi vardır ve bunlar büyük çoğunlukla Almanca düşünüp Türkçe ifade etmekten kaynaklanmaktadır. Buna bir tür bozuk çeviri de denilebilir. Bu tür kullanımlar için tespit edilen örnekler şunlardır:

Yap- fiilinin kullanımı

Yap-, Almanya'daki Türkçede sıklıkla bir yardımcı fiil gibi kullanılmaktadır. Bunda machen "yapmak" fiilinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak bu kullanıma Türkiye'de de özellikle fark ve park sözcüklerinde de rastlanılmaktadır: *Fark yapmaz*; *park yapma* gibi.

Almanya'da yap- fiili, meslek ve diploma sözcüğüyle dikkat çekecek şekilde çok kullanılır: *Meslek yap-*; *diploma yap-* gibi. Meslek yapmak "*ausbildung (lehre) machen*" kullanımına Baş (2014)

da değinmiştir. Ona göre konuşma dilinde sıkça yer alan bu kullanım gazete diline de yansımıştır (s.90). *Meslek yapmak*, standart Türkçede *meslek edinmeye çalışmak*, *meslek edinmek için uğraşmak*, *meslek öğrenmek* şeklinde kullanılır. Hatta bazı atasözleri meslek öğrenmenin daha eski bir kullanım olduğunu düşündürmektedir: *Her mesleği öğren, karnında dursun; mesleğin kötüsü davulculuk, onu da öğren karnında dursun* gibi.

Yapmak yardımcı fiilinin sık kullanıldığı isimlerden bir diğeri de diploma'dır. Diploma yapmak birleşik eyleminin Almancadaki karşılığı *abschluss machen*'dir. Türkiye Türkçesinde bir okulu tamamlayarak ona dair belge elde etmek *diploma almak* ile ifade edilmektedir. Bu nedenle bu kullanımın da Almanya'daki Türkçeye özgü olduğu ve onların oluşmasında Almancanın etkili olduğu açıktır. Örnekler:

(Sen şu an ne yapıyorsun?) –Ben meslek yaPıyöm işde. [Ben meslek edinmeye çalışıyorum işte".)

Meslek yaPınca abi² yaPabilçem. (Abi nedir?) Abi işde diPloma yaPmak.

Almanca Düşünüp Türkçe Konuşmayla İlgili Diğer Örnekler

Fernsehen “Televizyon bakmak”: *Telefzyön Pakıyöm*. [Televizyon izliyorum.] gibi.

Weitergeben “devam binmek”: *Ayşenuğ devam binmek istiyō* [Ayşenur daha oynamak istiyor.] gibi.

Fahren “Arabayla gitmek”: *Hauptbahnhof'a sürüyöm*. [İstasyona gidiyorum.] gibi.

Nehmen “Almak, götürmek” (Kreş önünde 13 yaşındaki bir kızla yapılan konuşma: Kardeşini eve mi götüreceksin?) Hayır. Ben kardeşimi kindergartendan eve alÇam.

Almancanın Türkçeye etkileri basında da kendine yer bulmuştur. Biraz da eleştiri kokan tespitlerden biri şöyledir: ... *Bu karmaşadan Türkçe de nasibini almış. “Televizyona baktım”, “meslek yapacam”, “bize gitar oynasana”, “sınav yazacam”, “otobüs aldım” Almanca düşünüp Türkçe konuşmanın etkisiyle ortaya çıkan ifadelerden yalnızca birkaçı.*

(<https://zeynepkiliblog.wordpress.com/2016/08/28/gurbetcilerin-yeni-dili-turkmanca/>)

Yukarıdaki yorumlarda da görüleceği gibi Kelsterbach'taki genç kuşak arasında oluşturulan anlatım şekli tüm Almanya'da da dikkat çekici düzeye erişmiştir.

5. 3. 1. 2. Kod Değişirmelerin Tercih Edildiği Dil Kullanımları

Almanya'daki Türkçede yoğun olarak Almancadan kopyalama bulunmaktadır. Johanson'a göre *kopyalama*, baskın bir dilin içerisinde kalan göçmen konuşurların, ana dillerini *tek dilli konuşurun* seviyesinde *zahmetsizce* edinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda göçmen konuşur, ana dillerini geliştirici somut faaliyetlerde bulun(a)mamakta, sözcük dağarcığı giderek kısırlaşmakta ve Almanca özelliklere sıklıkla yer vermektedir. Ancak bir dilin yaşamını, kopyalamadan kaynaklanan yapısal değişimler değil, konuşurların sosyal işlevleri kalmadığı

² Abitur'un kısaltması. Abitur, lise diploması anlamına gelir.

düşüncesiyle dillerini öğrenmeye ve öğretmeye değer bulmadıklarında tehlikeye girmektedir. Tehlike nedenlerinden bir diğeri de baskın dilin daha saygın olarak görülmesidir (Aktaran Baş, 2014: 83)³.

Bir grup Türk gencinin Türkçe düzeylerinde gözlemediği yetersizliklerden yola çıkarak, onlara verilecek Türkçe eğitime dair bazı önerilerde bulunan Turan'a göre, Almanya'daki Türkçede, özellikle leksik alanda eksikler bulunmaktadır. Gündelik hayatta bu eksikler, bazen Almancadan kelime alıntıları yapılarak bazen de iletişim tamamen Almancaya dökülerek telafi edilmektedir. Bunda itiraz edilecek bir taraf görülmemektedir. Çünkü çok dilli ortamlarda etkileşime giren herkes gibi onlar da, kod-değiştirme ve kopyalama gibi dil kullanım biçimlerine başvurarak iletişimlerinin, tarafların ortak dil yetileri çerçevesi içinde başarılı olmasını sağlamaktadırlar. İstatistikî bilgiler olmadığından da bu *yetersizlik* gözleminin boyutu saptanamamaktadır. Yine de onun toplumun bütününün özendiği bir kesim için geçerli olduğu ve de Türk toplumunun geneli için de bir eğilim taşıdığı farz edilmektedir. Böyle bir eğilim ve kullanımla da doğal olarak Türkçenin payı gittikçe azalmıştır. Bunun temel nedenleri de Türkçenin, aşağı yukarı yirmi yıllık geçmişi boyunca, sadece aile hayatı ile kısıtlı kalması ve zamanla onu da aile içinde bile -Almancanın oyun grubu, anaokulu, okul dili olmasına paralel bir gelişme ile – Almancaya bırakmasıdır. Buna koşut olarak da dışarıdaki hayat, örneğin okulda işlenen ders konuları, edinilen meslekî bilgi ve beceriler, aktüalite bilgisi ve genel kültür, Türkçenin süzgecinden geçirilememiş ve bunlarla ilgili ifadeler alternatif leksikal ifade imkânları ile giderilmeye çalışılmıştır (<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/50-almanyada-turkce-iki-dillilige-dogru.html>).

Tarafımızca dünyada ödünçleme yapmayan veya birden fazla dil, dönüşümlü kullanılırken kod değişikliğine gitmeyen dil -neredeysen- bulunmamaktadır⁴. Küresel dünyada, değişen şartlar ve saygınlıklarda her dilin küresel baskın dilden etkilendiği düşünülürse o baskın dil haricindeki her dil tehlikededir. Dünya dillerini bir kenara bırakır ve Türkçeye gelirse onun da tarih boyunca bir arada

³ Almanya'daki Türklerin, Almanca ifadelerinde, Türkçeden yaptıkları sözcük kopyalamalarını da Türkçe düşünüp Almanca ifade etmelerini de örneklemek mümkündür. Türklerden derlenen birkaç örnek şöyledir: Yeterli Almancası olmayan bir Türk, gördüğü bir kazayı şöyle bildirmiştir: *Zwei auto bum bum. Ein mann tot. Ein mann gut. Darmstadt yolunu tut* (İki araç çarpışmış. Bir kişi ölmüş; Birinin durumu iyi. Darmstadt yoluna gelmelisiniz.); Bir Türk, kavgayı *Unter nehmen unter nehmen* diyerek ayırmaya çalışmıştır. O, sözümona *alttan almak* deyimini kullanmak istemiş, ama Almanlar için bu ifade *alttaki bir nesneyi al* gibi anlaşıldığı için söylemek istediği anlaşılmamıştır.

⁴ Daşdemir-Efendioğlu, bu fikri şu şekilde ifade etmektedirler: *Kültürel alışverişlerin dildeki yansımaları ise daha çok söz varlığı (İng. vocabulary) düzeyinde olur. Bir dilden bir dile sözcük transferi gayet kolay ve doğaldır: Bir millet, yazı veya konuşma dili yoluyla temasta bulunduğu bir kültürden yeni bir kavram öğrendiğinde kavramla birlikte onun ismini de alır. Hatta dil kullanıcıları, hiç ihtiyaç olmasa da tamamen psikolojik etkenlerle (moda, dinsel kaygılar vs.) kendi dillerinde mevcut olan bir sözcüğü terk edip onun yabancı dildeki karşılığını tercih edebilirler. Alıcı durumundaki dil, "oluş, kılış ve nitelikleri karşılayan sıfat, zarf ve fiillerden çok nesnelere karşılayan isimleri" kendi söz varlığına dâhil eder. 3 Zarf, sıfat, edat vs. türünden sözcüklerin ödünçlenmesi ise, yankatman (İng. adstratum), altkatman (İng. substratum), üstkatman (İng. superstratum) ilişkileriyle dilsel etkileşimin ileri düzeye vardığı durumlarda görülür. Fakat yabancı dillerin birbirine etkisi söz varlığı ile sınırlı değildir: Dilsel etkileşim, ses bilgisini (İng. phonetics), biçim bilgisini (İng. morphology), söz dizimini (İng. syntax) etkileyecek düzeye de ulaşabilir. Örneğin, Tacikistan'da İranlılarca konuşulan Tacik dili, Türkçenin Özbek lehçesinden o kadar etkilenmiştir ki bu durum, G. Doerfer tarafından "Doğuş hâlindeki bir Türk dili" olarak nitelendirilmiştir (2016: 159-160).*

yaşadığı veya etkilendiği kültürlerden ödünçleme ve kopyalama yaptığı görülebilecektir. Bu tür etkilere sıklıkla maruz kalmasına ve yapısının bazı açılardan çeşitli dillerin etkisiyle şekillenmesine rağmen onun varlığını sürdürmesinde –bizce- cümle yapısını ve özellikle fiil ve isim çekimini kaybetmemesi yatmaktadır. Daha öz ifade edecek olursak bize göre bir dildeki en önemli tehlike dillerin kopyalama yapması değil isim ve fiil çekimlerini (ve kurallarını) kaybetmesidir⁵. Almanya'daki Türkçede de başta da belirtildiği gibi kopyalamalar sıklıkla kullanılmaktadır. Buna karşın cümle yapısındaki farklı istemlere, standart Türkçede yer almayan farklı sözlüksel birimlere ve söz dizimsel yapılara rağmen -kesin sonuç istatistikî verilere muhtaç olsa da- isim ve fiil çekiminin bazı ses değişiklikleri ile devam ettiği gözlemlenmektedir (*İşle bittim; Biraz daha devam binelim; Öbür terlik nerde benden? [Benim öbür terliğim nerede?]; Ben bittim, geliyom [İşimi bitirdim. Geri dönüyorum]; Ben şimdi bittim [İşimi şimdi bitirdim]*). Bu, isim ve fiil çekiminde kusursuzluk vardır anlamına da gelmemektedir (*Anne, papa şimdi arbeit/eis gedökt* gibi), ancak bunların da tüm genç kuşağı kapsayıp kapsamadığı veya bu tür kullanımların tüm kullanımlar içerisinde ne kadar bir yer kapladığı da bilin(e)memektedir. İsim ve fiil çekiminde şu an için olmadığını düşündürten bozukluk hiç olmayacak anlamına da gelmemektedir. Bunun olmaması için önlemler alınması gerektiği de vurgulanmalıdır. Aksi takdirde tesbih başı konumunda olduğu düşünülen fiil ve isim çekiminde meydana gelen bozukluk, onlara bağlı yapıların, istemlerin bozulmasına ve bütünlüğün yok olmasına neden olacaktır.

Tüm Almanya'da Türkçe konuşan yeni nesil tarafından Almanca-Türkçe karma dil kullanımı, Türkmanca veya Deukisch olarak da adlandırılmaktadır. Basında yer alan bu tür kullanımlardan bazıları şu şekilde örneklendirilebilir:

Bugün schuleye gitmiycem, doktordan krank aldım. [Bire bir çeviri ile *Bugün okula gitmeyeceğim, doktordan hasta aldım*; kastedilen anlam: *Doktordan rapor aldığım için okula gitmeyeceğim*].

Einkauf'a gidicem. [Alışverişe gideceğim.]

Ich hab bir buçuk saat sport gemacht. [Bir buçuk saat spor yaptım.] (<http://www.haber.com/almanyanin-gelecegi-deukisch-ya-da-turkmanca-nesil-makale,30934.html>).

⁵ Bu düşünce, Saussure'nin satranç benzetmesiyle örneklendirilebilir:... *Fonksiyonları değişmediği sürece, satranç taşlarının değişmesi şu ya da bu biçimde, şu ya da bu nesneden yapılmış olmaları oyun düzeninde bir değişikliğe yol açmadığı gibi, dildeki artsüremli değişimler de dilsel dizgeyi değiştirmez, fonksiyonlar ve bağıntılar aynı kaldığı sürece, hep aynı dizge söz konusudur. Hiç kuşkusuz, değişimler de incelenebilir, incelenmeleri gerekir, ama bu tür bir incelemenin doğrudan doğruya dilin kendisine yönelen bir inceleme sayılmasına olanak yoktur. Çünkü bir dilin belli bir anda sunduğu dizge bu dilin tarihiyle özdeş değildir...* (<http://www.cangungen.com/2011/03/01/yapisalcilikf-saussure-ve-claude-levi-strauss/>)

Akıncı da, *Bahnhof'a gidiyorum, diyorlar. Burada Almanca kelimeye /a/ ekinin takılması gerektiğini çocuk biliyor. Yani bu eksiklik değil beceridir. Dil karıştırmak bir kazanımdır. Bunu tekdilliler yapamaz. İkidilliler tekdilli ile karşılaştığında ise dili karıştırmayı bırakabiliyor. Tek dilliliğe geçiyor. Tek dilliyle tek dilli muhabbet edebiliyor. Ancak iki dillilik maraton koşmaya benzer* (<http://www.yeniposta.de/ortaya-cek-bi-tuerkce-almanca-karisik.html>) demektedir.

Bu tür kullanımlar, Kelsterbach Türkçesinde de bulunmaktadır. Tespit edilen örnekler aşağıda görülebilir:

Hauptbahnhof'a gitÇēm [istasyona gideceğim].

Handy'mi getiğ. [Cep telefonumu bulamadım.].

Orada çok brown olurum geğ? [Orada benim daha da koyulaşır [ger] değil mi?].

Stau yoksa çabuk geliğim. [Trafik kuyruyu yoksa çabuk giderim.].

Langsam diye diye işten so,uttu [Yavaş[sın] diye diye işten soğuttu.].

Bücherei'da kuhentag var, sen de gel. [Kütüphanede pasta günü var. Sen de gel.].

Sommerferien Hausaufgaben'ın yoK mu senin? [Yaz tatili derslerin/ödevlerin yok mu?]

Hüte'nin anahtarı neğdē? [Bahçe evinin anahtarı nerde?].

(Sezeryan için) Voll narkose vemişle.[Genel anestezi yaptılar.].

Tam oranın boss'u gibiydi.[Oranın tam da patronu gibiydi.].

İletişim araçlarındaki ortam uygulamalarında da kopyalama ve kod değiştirme görülebilmektedir. Türkiye Türkçesi ile örtüşmeyen kullanımlardan bazıları şunlardır: *WLAN* "Wi-Fi" [Vilan]; *instra* "instagram" [instra].

5. 3. 1. 3. Almanya Yaşam Şekline Özgü Sözcüklerden Kaynaklı Dil Kullanımı

Almanya Türkçesinde Alman kültürüne ve yaşam şekline özgü dil kullanımları da bulunmaktadır. Bunların Türk kültüründe bulunmaması onların doğrudan alıntılanmasını beraberinde getirmiştir. Bilindiği gibi bir kültüre ait, açıklanması birkaç leksik birim gerektiren kavramlar, egzotik olarak adlandırılmakta ve etnodil bilimin konuları arasında yer almaktadır (Öner, 2017). Bu bölümde bu tür kullanımlardan bir kısmı ele alınmıştır:

Almanya yaşam şekillerine özgü alanlardan biri yeme içme kültürü ile ilgili adlandırmalardır. Bu ülkeye özgü meyve, sebze, yiyecek ve yemek adları da Almanya Türkçesinde büyük ölçüde yer almakta ve Almanya Türkçesini standart Türkçeden farklılaşmasına neden olmaktadır. Bazen bu yiyeceklerin kod değişikliği ile kullanıldığı görülse de (erberee "çilek", apfel "elma" gibi) bazı yiyeceklerin karşılığı bulunmamaktadır (heidelber gibi). Doğal olarak bunlar dile olduğu gibi ödünçlenmektedir. Bunlarla ilgili bazı örnekler⁶:

Ekmek adları: Brotchen, brezel, mohnbrot, mishbrot, Roggenbrot, baguette, vollkornbrot gibi.

Kek ve pasta adları: käsekuchen, nusskuchen, halloween, apfeltasche gibi.

Yemek adları: Knöedel, schienitzel gibi.

Meyve adları: heidelber, pink lady gibi.

Bitki adları: Rittesporn gibi.

Atıştırma: Şekerli popcorn gibi.

Almanya'daki eğlenceler, kutlamalar da Türkçede yer almadığı için doğrudan ödünçlenmektedir: *Weihnachten*, *weihnachtsbasar*, *fasching*, *laternenumzug*, *kuhentag*, *strassenfest*,

⁶ Bu örnekler için yalnızca kelimeler verilecek, onların açıklamalarına değinilmeyecektir.

paskalya gibi. Örneğin, *kuhentag*: Kelsterbach Belediye'sinin düzenlediği bir etkinliktir. Buna göre belediye içerisinde etkinlik yapmak isteyen kulüp, belediyeye müracaat eder. Bunlardan kabul edilenler için belediye bir program hazırlar. O gün ve saatte kulüpler kendilerine özgü yiyecekleri belediye kütüphanesinde satışa sunar ve gelirini de ilgili kulübe bırakır. Bu yiyecekler, sadece kulüp üyelerine değil herkese açıktır. Belediye bununla kulüplerin birbirini tanımasını ve kütüphaneye gelenlerin çoğalmasını amaçlamaktadır. Bu etkinliğe *kuhentag* “pasta günü” denilmektedir. Bu Türk kültüründeki kermesleri anımsatmaktadır.

Almanya'daki Türkçede Almanya'ya özgü söz varlığının önemli bir bölümünü okul isimleri ve çeşitleri oluşturur. Çünkü bu okul isimleri ve içeriklerinin de Türkçede birebir karşılığı bulunmamaktadır: Almanya'da okulların isimleri, çeşitleri ve bununla ilgili söz varlığı standart Türkçedeki herhangi bir sözcükle sıklıkla karşılanamadığı için bu sözcüklerin ödünçlendiği ve taşındığı görülmektedir: *Vorschule*, *Gesamt schule*, *muzikalishe/sport schule* (ama *ilköğretim seviyesi için*), *abschluss*, *machen* gibi.

Okulla ilgili kavramlardan bir bölümü de okul veli iş birliğine aittir. Okul aile birliği içerisindeki bazı kavramlar ve etkinlikler Türkçede yer almamaktadır: *Okul etkinliği*, *sınıf velisi* gibi. Bu tür etkinlikler, spor, okul tanıtımı amaçlı yapılmaktadır. Okul tanıtımı etkinliğinde öğrencilerle birlikte veliler de bulunmaktadır. Spor etkinliklerinde veliler yaptıkları yiyecekleri satarak okula gelir kazandırmaktadır. Bunun çerçevesindeki sözcükler de sıklıkla kullanılmaktadır:

Almanya'daki Türkçede Almanya'daki resmi tatiller de önemli bir yer tutar: *Drei Königsfest*, *Karfreitag*, *Ostern*, *Christi Himmelfahrt*, *Maria Himmelfahrt*, *Pfingsten* gibi.

Kelsterbach'ta konuşulan Türkçede dünya ülkeleri ve şehirlerinin adlandırılmasında da Almancanın etkisi vardır. Bunlar onlar için öyle olağanlaşmıştır ki neredeyse Türkçe söyleyişleri unutulmuştur. Türkiye'den birileriyle karşılaştıklarında iletişimde geçen yer adlarının Türkçe karşılıklarının ne olduğu düşünülmektedir: *Belgien* “Belçika”, *Frankreich* “Fransa”, *Österreich* “Avusturya”, *Schweiz* “İsviçre”, *Indien* “Hindistan” gibi.

Ulaşım ile ilgili Almanya'ya özgü sözcükler de Kelsterbach Türklerinin konuştuğu Türkçede yer almaktadır: *Einzelkarte* “tek gidişlik kart”, *tageskarte* “günlük kart”, *gruppenkarte* “grup kartı”, *wöchentliche karte* “haftalık kart”, *monatskarte* “aylık kart” gibi. Örneğin, *tageskarte* “günlük kart”, hem gidişte hem dönüşte kullanılabilen ve tek gidişlik bilete göre daha uygun bilettir. Bu bilet gün içerisinde aynı bölge içerisinde ne kadar yolculuk yapılırsa yapılsın kullanılabilir özelliktedir. Ayrıca bu biletle hem gidilen hem de dönülen yerdeki otobüslere, tramvaylara, metrolara ücretsiz binilebilir.

5. 3.1.4. Türklerin Almanya'da Oluşturdukları Yaşam Şekilleriyle İlgili Dil Kullanımları

Almanya'daki yaşam içerisinde cami, ibadet dışında kültürün korunması, Türkçenin yaşatılmasına hizmet eden bir mekândır. Buradaki camilerde her hafta sonu okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerine okulların açıldığı tarihle başlayıp yine okulların kapandığı tarihle kapanan bir düzen içerisinde programlı, yoklamalı ve her döneme ait karne verme töreni olan Kuran,

hadis ve İslamî yaşam içerikli dersler verilmektedir. Yine Kuran'ı hatmetmiş öğrencilerle hatim duası etkinliği yapılabilmektedir. Camide iftar yemekleri de düzenlenebilmektedir. Ayrıca Almanya'da ramazan ayında festi ramazan adlı eğlence ve etkinlikler de düzenlenmektedir. Bu etkinlik ve uygulamalar, Almanya Türkçesinde *hatim duası etkinliği, festi ramazan, camide iftar yemeği vermek, cami grubu, cami kreş grubu* gibi dil kullanımlarını ortaya çıkarmıştır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır:

Hatim duası: Belli yaş aralıkları için camide sınıflar oluşturulmuştur. Öğrenciler, en temel seviyeden Kuran'ı baştan sona okuyacak seviyeye kadar derslere katılmaktadır. Kuran'ı baştan sona kadar okuyan yani hatmeden sınıf, onları bu seviyeye getiren öğretmenleriyle birlikte hatim duası etkinliği düzenler. Bu duaya öğrencilerin velileri ve misafirleri katılabilir. Öğrenci sayısına göre değişmekle birlikte bu organizasyonda 600-1000 kişi misafir olarak ağırlanabilmektedir. Organizasyon bütçesinin büyük bölümü öğrenci velilerine aittir. Bunun yanında bütçeye Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve DİTİB camisinin katkısı da bulunmaktadır. Bu etkinlik her yıl yapılmaktadır. Standart Türkçenin söz varlığında hatim duasının bu kavramsal özelliklerine rastlanmamıştır.

Festi ramazan eğlenceleri: Ramazan ayında Almanya'nın farklı yerlerinde bu eğlence ve etkinlik düzenlenmektedir. İftar ve iftar sonrası sohbetlerin yapıldığı bu ortamlarda, Türk kültürüne özgü yiyecekleri ve içecekleri (alüminyum çaydanlıkta çaylar, çekirdekler, Maraş dondurması çeşitleri, künefeler gibi) bulmak mümkündür. Katılımcısı çok olan bu eğlencede, gençler, Türkçe pratik yapma ve Türkçelerini geliştirme olanakları da bulabilmektedir. Kelsterbach'a en yakın festi ramazan etkinliği Griesheim'dadır. Buraya Kelsterbach'taki ve çevre yerleşim yerlerindeki Türkler yoğun olarak katılmaktadır.

Camide iftar yemeği ver-: Bu ifade de Almanya'daki Türkçeye özgü olarak görülmektedir. Çünkü Türk aileler, yabancı bir kültür içerisinde eda ettikleri ramazan ayında, camiye toplu iftar yemekleri için bir mekân olarak da kullanırlar. Caminin derslikleri ramazan ayı boyunca iftar yemeği mekânına dönüştürülür. Bu ortam Türkçenin yoğun olarak kullanılması yanında bir kültürün gençlere yaşayarak öğretilmesini de sağlamaktadır.

Cami grubu: Camiye gelen öğrenci velilerinin ilgili öğretmenle oluşturdukları WhatsApp grubudur. Öğretmen ve veliler, çocuklarla ve sınıfla ilgili her türlü bilgiyi burada paylaşabilirler. Cami grupları da cami okul öncesi grubu, cami ilkököl grubu gibi gruplara ayrılabilir. İfadelerin standart Türkçede bulunmadığı düşünülse de bu haberleşme sırasında Türkçe, okuma ve yazma dil becerileriyle sık sık kullanılmaktadır.

Kelsterbach'ta Türklerin ramazanı, kapı süslerine ve camlara yazdıkları *Ya şehir-i Ramazan hoş geldin; hayırlı Ramazanlar* kalıp sözleriyle karşıladıkları görülmüştür. Bunda Alman kültürünün etkisi olduğu düşünülmektedir. Çünkü Almanlar weihnachten'larını (Noel) özel kalıp sözlerle karşılamakta ve bu kalıp sözleri kapı süslerine veya evin görülebilecek dış cephesine yaptıkları süslerle

yazmaktadırlar. Hatta bu kutlamalar için evler özel olarak süslenilmektedir. Türkler bunu çeşitli nedenlerle yapmaktadır. Bunlardan biri gençlerin kendi kültürlerinde bu tip adetlerin olmadığını düşünmemelerini sağlamaktır. İkincisi ise kültüre ait kalıp sözlerin bu vesile ile gençlere öğretilmesidir. Bir diğer neden de kültüre ait bir etkinliğin diğer kültürlerle tanıtılmasıdır. Yinelemek gerekirse nadir olarak gözlemlenen bu âdetin, buraya özgü olduğu ve diğer kültürlerle etkileşimle doğduğu düşünülmektedir.

Almanya yaşam şekli içerisinde doğan ve oradaki Türklerin söz varlığında yer alan sözcüklerden biri de kahvehaneyle ilgilidir. Bir çeşit Türk kahvehanesi gibi iş gören ve genellikle birinci ve ikinci kuşak neslin takıldığı bu mekânlar, Türkiye'deki kahvehane algısından -en azından mekan düzeyinde- farklılık göstermektedir. *Kiosk* adı verilen küçük mekanlar ile lokal tarzı birkaç mekan, bazı mahallelerde Türk yaşam şeklini az da olsa hissettirmektedir.

Almanya'da hobi bahçeleri de önemli bir yer tutar. Kelsterbach Türkçesinde, bununla ilgili sözcükler de bulunur: *Bahçede ekmek yapmak, bahçede gril yap-, bahçede toplan-, bahçe işleri, bahçedeki sebzeler, bahçe sulamak, bahçe sırasına girmek* gibi. Bahçeler, ana dilini Almanya'da öğrenen çocuklara bahçe ve ziraatla ilgili sözcüklerin öğretilmesi, Türk adetlerinin yaşatılmasını ve komşu olunan diğer kültürlerle Türk kültürünü tanıtılmasını da sağlamaktadır.

Bahçe evleri de Almanya'ya özgü adlandırmalardandır. Hobi ve ev bahçelerinde yer alan bahçe evleri, içine sınırlı eşyaların konulabildiği, yatmak ve uzanmak için genellikle yeterli alanın olmadığı küçük evlere verilen addır. Almanya Türkçesinde Almancadan kopyalama ile bunlara *hüte* denmektedir.

5. 3. 1. 5. Kelsterbach'taki Türkçede Ticaret Ürünlerinden Kaynaklı Dil Kullanımları

Ticaret ürünlerine ait marka isimleri de Almanya'daki Türkçenin söz varlığını farklılaştırmıştır. Bu farklılığın bir kısmı yalnızca Almanya'da olan ürünlerden bir kısmı da Türk markası olup Türkiye'de satışı olmayan ürünlerden kaynaklanmaktadır. Konunun bu açıdan ayrıca çalışılması gerektiği düşünülmektedir. Burada yalnızca değinilmekle ve birkaç örnekle yetinilecektir:

Nussknacker [çikolata markası]; pink lady [elma çeşidi]; Ege sucuk [sucuk markası] gibi.

5. 3. 2. Nesiller Arasında Kelsterbach'taki Türkçenin Kullanımı

Almanya'daki Türkçe konuşurların ana dile hâkimiyetleri farklı düzeylerde. Almanya'ya ilk gelen Türkler, Türkçeyi ağız özellikleri ile kullanmaktadır. Bu açıdan, ilk gelen Türklerin Türkçesinin homojen olduğu söylenemez. Bu Türkçe, standart Türkçeden uzak ve bölgesel türleri içeren ve hatta koruyan dil özelliğindedir. 2. ve 3. kuşak Türkler Türkçeyi bölgesel özellikleri baskın (Niğde ağzı, Denizli ağzı, Mardin ağzı gibi) Türkçeyle öğrenmişlerdir. Geldikleri zamandan itibaren bu Türkçe, Almanya'daki sınırlar ve aile ortamı içerisinde konuşulduğu ve okul veya şehir ortamında standart Türkçeyle karşılaşma olanağı bulamadığı için çoğunlukla korunmuştur. Zamanla Türkiye'den yapılan evliliklerle de bu özellik büyük oranda değişmemiştir. 4. ve 5. kuşak nesil de Almanya'da edindikleri Türkçeyi, bu Türkçeden yani ağız özellikleri korunan Türkçeden edinmişlerdir. Bu nedenle onların

Türkçelerinde Türkiye Türkçesinin ağız özelliklerini de Almancanın etkisini de bulmak mümkündür. Bu neslin Türkçesi bu nedenle de diğer nesillerden farklıdır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Kelsterbach'taki Türkçenin, nesillere göre durumu için -ortalama olarak- şunlar söylenebilir:

İlk neslin Türkçesi, Almancadan baskındır.

2. ve 3. neslin Türkçe ve Almancaları büyük çoğunlukla eşit düzeydedir. Evlilikle ve sonradan gelen kişilerde bu durum farklılaşabilmektedir.

4. ve 5. kuşak neslin de Almancaları, Türkçelerinden baskındır.

Baş'a göre akademik bir Türkçe öğrenim süreci geçirmeyen Almanya'daki öğrencilerden, Türkiye'deki yaşlılarının edindikleri okul Türkçesine hâkim olmaları beklenemez. Yine onların gittikleri okullarda da Türkçenin pekiştirilmediği düşünülürse 3. kuşağın Türkçeye hâkimiyetinin birinci ve ikinci kuşağa göre giderek düşmesinin nedeni kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bunlar yanında kısıtlamalara rağmen Almanya'ya göçün, evlilik yolu ile hâlen devam ettiği, Türkiye'ye dönen Türk vatandaşlarının bir süre sonra yine Almanya'ya dönmesi gibi ülkeler arası bir hareketlilik de Türkçe etkilere eklenirse bu ülkede yaşayan Türklerin konuştukları Türkçenin birbirinden ne denli farklılıklar gösterebileceği birazcık olsun anlaşılabilir. Bundan dolayı denilebilir ki tüm çabalara rağmen bir göç ülkesinde göçmen konuşurlar, ana dillerine ülkenin egemen dilini konuşan *tek dilli konuşur*'lar düzeyinde *zahmetsizce* hâkim olamayacaklardır (2014: 82).

6. Kelsterbach'taki Yeni Neslin Türkçe Edinimi ve Onun Geliştirme Yolları İle İlgili Faaliyetler

Turhan'a göre Almanya'daki gençlerin Türkçe yeterliliklerinin ana dili düzeyinde korunması dört aşamayla mümkün olabilir. Bunlar, aile, anaokulu, ilkokul ve orta dereceli okullar aşamasıdır. Ona göre Türkçenin öğrenilmesini isteyen aileler, bunun nasıl yapılacağını bil(e)memektedirler. Ailelerin eksikliklerini giderecek ve onları bu konuda geliştirecek bir yapının oluşturulması gerekir. Bu yapı, danışmanlık hizmeti yanında aileler için hazırladığı görsel ve işitsel yayınlarla bunu gidermeye çalışmalıdır. Türk kökenli nüfusun çok olduğu yerlerde iki dilli anaokulları açılmalıdır. İlkokul aşamasında da 6-10 yaş grubu çocuklar Türkçe açısından yalnız bırakılmamalıdır. Bunun için 15-20 dakika arasında değişen gönüllü Türkçe dersleri verilebilir ve diğer dersler Türkçe olarak tekrar edilebilir. Derslerin saatleri, içerikleri ve Türkçe dersi verecek öğretmenler, danışmanlık eğitimi verecek yapı tarafından koordineli şekilde düzenlenebilir. Bunlar da para (*Büyük katkı Türk makamlarına ait olmalı, sonra Almanya'daki Türk aileler ve Avrupa Birliği katkı sağlamalı.*); know-how (*iki dilli eğitime başlama yaşının küçük yaşlara alınmalı ve bununla ilgili bu süreçte çalışmalar yapılmalı.*); uygulama (*iki dilliliğin çok önemli bir fırsat olduğuna inanmalı ve bunu uygulamaya geçirmeli*) ile yapılabilir (<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/50-almanyada-turkce-iki-dillilige-dogru.html>).

Çakır da Almanya'da ana dilin geliştirilebilmesi için bazı önerilerde bulunur. Ona göre,

1. Türk ebeveynlerinin çocuklarına verdikleri anadili eğitiminin yanı sıra, onları mümkün olduğunca erken yaşta ikinci dil konuşulan ortamlara sokmaları gerekir; çünkü bu durum çocukların Almancayı ikinci dil olarak edinmelerini, mevcut dil bilgilerinin pekiştirilmesini sağlayacak; okul başarılarına da olumlu yansıtacaktır. 2. İki dilli ve tek dilli yetişen çocuklar üzerinde yapılan karşılaştırmalı araştırmalarda iki dilli çocukların tek dilli yetişen çocuklara göre uyum açısından dilsel, sosyal ve psikolojik olarak daha önde oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle çocukların her iki dili de iyi öğrenmesi için azami gayret gösterilmesi, gerekiyorsa ek dersler alması sağlanarak, bu alandaki eksiklikler mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmalıdır (Çakır, 2002-2003: 52).

Turhan'ın önerileriyle iki dilin aynı düzeyde öğretilebileceği düşünülse de Kelsterbach'taki Türkçe öğretim çalışmalarında Turhan'ın önerilerini kapsayacak bir uygulamaya rastlanılmamıştır. Ancak bu, Kelsterbach'ta Türkçe edinimi ile ilgili herhangi bir çabanın bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Kelsterbach'ta ise büyük oranda Çakır'ın önerilerine uygun çabalar sergilendiği gözlenmiştir. Buradaki Türkçe edinimi ile ilgili gözlenen bu çabalar aşağıda sunulmaya çalışılmıştır:

Kelsterbach'taki Türk aileler ana dillerinin öğretilmesi gerekliliğinin farkındadır. Her aile kendi çapında Türkçeyi öğretmek için uğraşmaktadır. Onların çabalarını, sözcükleri doğru telaffuz etmeye çalışmak, çocuğun farklı konularla ilgili söz varlığı edinmesini sağlamak, çocuğa Türkçe edebî eserler okumak, Türkçe çizgi filmler ve programlar izlettirmek, aile içinde çocuğu Türkçe konuşmaya zorlamak, Türkçenin kurallarına aykırı konuşmaları düzeltmek ve sık sık çocukları Türkçenin yoğun olarak konuşulduğu ortamlara götürmek şeklinde gruplandırmak mümkündür.

Çocukların Türkçelerinin gelişmesi için götürüldüğü ortamların başında aile ortamları gelir. Bunun dışında çocukların camilere götürüldüğü de görülmektedir. Hatta camilerin konuşma ve dinleme dil becerisi yanında çocuklara, okuma ve yazma dil becerisi de kazandıracığı düşünülmektedir. Bazı aileler, bunu, "Camilerdeki sınavları çok önemsiyorum. Çünkü çocuğum Türkçeyi yazmak durumunda kalıyor ve bunun için de sözcüklerin doğru yazımını öğrenmeye çalışıyor" şeklinde ifade etmektedir.

Türkçenin gelişmesine katkı sağlayan ve hatta bazısı da belediye tarafından desteklenen diğer ortamlar şunlardır:

Strassenfest'ler: Kelsterbach Belediyesi, *strassenfest* adı verilen bir çeşit tüm halkın yer aldığı sokak eğlencelerinde –festivallerde-, belediye sınırları içerisindeki tüm azınlıkları, kendi dilleri ve kültürlerini tanıtmaya davet etmektedir. Buraya Türk dernekleri ve kulüpleri de davet edilmektedir. Kelsterbach'taki Türkler, bu etkinlikte Türk kültürünü yemeklerle, eğlencelerle (Hacıvat-Karagöz oynatma gibi), müziklerle (mehter, türküler gibi), halk oyunları (zeybek, yöresel oyunlar gibi) ile tanıtmaya çalışmaktadır. Bu tanıtım bir açıdan Türk gençlerine yönelik de yapılmakta ve her yemek, oyun, müzik çerçevesinde gençlerin onlarla ilgili söz varlığı edinmeleri sağlanmaktadır.

İftar yemekleri, festi ramazan eğlenceleri, bayramlaşmalar: Ramazan ayında yapılan etkinlikler bir yandan dinî ve kültürel öğeleri gençlerce öğretir bir yandan da onlara dair söz varlığının edinilmesini sağlar. Ayrıca bu ortamlar, gençlere Türkçe pratik yapma imkânları da sunar.

Hobi bahçeleri: Almanya'daki hobi bahçeleri, Türkçenin konuşulduğu yerlerdendir. Burada çocuk, tarım aletlerini, ziraî bitkileri ve onların yetiştirilme zamanları ile ilgili ayrıntıları da öğrenir.

Televizyon ve radyo programları: Gençler aileleriyle bir aradayken onların izlediği ve dinlediği programlarla da Türkçeyi iştebilmektedir.

İletişim araçları: Gençler birbirleriyle ve Türkiye'deki akrabalarıyla konuşurken çeşitli iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Bu kullanımlar da onların Türkçelerine katkı sağlamaktadır.

Türk bakkal, kuaför, kasap, berber: Türk alışveriş yerleri gençlerin Türkçelerini hem konuşma hem dinleme hem de söz varlığı düzeyinde geliştiren yerlerdendir.

Düğün, mevlit, kapı açma, sünnet, doğum günü, cenaze törenleri: Gençler çeşitli törenler içerisinde de bulunabilmektedir. Bu ortamlar da Türkçelerinin gelişmesini sağlamaktadır. Örneğin buralarda farklı geleneksel müzikler, kalıp sözler ve törenle ilgili söz varlığı öğrenilebilmektedir.

Piknikler, turlar, geziler: Genç neslin, Türkçe dil becerisi daha iyi kişilerle yaptıkları, piknik, tur ve gezi organizasyonları da onların Türkçelerini geliştirmekte ve Türkçe ifade güçlerini artırmaktadır.

7. Kelsterbach'ta Türkçenin Öğretimi

Kelsterbach'ta Türk çocukları ana dillerini ailelerinden öğrenmektedir. Bu öğrenimin hızı ve seviyesi, ailedeki üyelerin Türk olup olmamasına göre değişebilmektedir. Aksi durumlarda Türkçe kullanımı da pratik yapma imkânı da azalmaktadır.

Aile ortamında Türkçe, iki dil becerisiyle yani konuşma ve dinlemeyle çocuğa öğretilmektedir. Hatta çocuk konuşma ve dinlemeye dayalı ortamda dili doğal süreçte öğrenmektedir. Ailenin Türkçe sözcükleri telaffuzu, fiil istemlerini kullanılış şekli bu süreçte çocuğa geçmekte ve bu öğrenim şekli okul çağına kadar yoğun olarak böyle devam etmektedir. Okul çağında ise çocuk baskın ve geçerli dille karşılaşmakta ve onu edinmeye çalışmaktadır. Bu dönemde çocuk aile içinde Türkçe, okulda ve sosyal yaşamda Almanca konuşmaktadır. Edindiği Türkçe okul çağında akademik seviyede devam etmediği için de onun Türkçesi okul öncesi durumda kalmakta ve çok fazla ilerleyememektedir. Okul öncesi dönemde edindiği Türkçe, konuşma ve dinleme dil becerisi ile sınırlı olduğu için okuma ve yazma dil becerisi özel gayretle gelişebilmekte veya gelişememektedir. Bundan dolayı çocuklar, Türkçe sözcükleri seslendirdikleri gibi yazabilmekte ve doğru olmayan vurgu ve tonlamalarla okuyabilmektedir. Aileler de bu durumun farkındadır.

Türkçe, günümüzde okul ortamında -seçilirse- seçmeli ders olarak öğretilmektedir. Almanya'daki seçmeli Türkçe dersinin özellikleri Bekar-Öztürk (2018) de detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

8. Kelsterbach'ta Türkçe İş Yeri ve Mekân Adları

Bunları, cami, alışveriş yeri, firma, lokanta adları olarak gruplandırmak mümkündür.

Kelsterbach'ta bulunan camilerin adları: Fevzi Çakmak Camii,

Kelsterbach'ta Türk alışveriş yerlerinin adları: Türk Kasap, Türk Market,

Lokanta Adları: Çayda Çıra, İstanbul Kebaphaus, Kristall Gril Kebap Restaurant

Şirket ve bayilikler: Bauİstanbul "İstanbul İnşaat", KN Tünel İnşaat, Beko.

Diğer: Döşemeci.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu yazıda, Kelsterbach Belediyesi sınırları içindeki Türkçe kullanımlar, betimlenmeye çalışılmıştır. Ancak böyle bir betimleme, buradaki Türkçenin tüm kullanımlarının ortaya çıkarıldığı anlamına gelmemektedir. Bunun için ileride yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine de yazı kapsamında ulaşılan sonuç ve değerlendirmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kelsterbach'taki Türkçe, konuşma ve dinleme dil becerisinde daha çok kullanılmaktadır. Buradaki Türkçenin, özellikle okuma ve yazma dil becerisinde geliştirilmesi gerekmektedir.

Türk veliler, çocuklarının Türkçeyle ilgili tüm becerilerini geliştirmek için uygulamalara sahip değildirler. Türkçeyi konuşma ve dinleme dil becerileriyle öğretseler bile okuma ve yazma becerilerindeki çabalarının yeterli olmadığını düşünmektedirler. Bazı veliler, çocuklarının Türkçe okuma yazma becerilerinin camideki dinî derslerle biraz olsun karşılanabildiği görüşüne sahiptir.

Kelsterbach'taki Türkçenin geliştirilmesi için aile, arkadaş çevresi, cami gibi ortamlar bulunmaktadır. Yine Kelsterbach'taki Türkçe, farklı etkinlik, kutlama ve törenler içerisinde kullanılabilir. Bu nedenle buradaki Türk çocuklarının Türkçe pratik yapmak için yeterince imkânları olduğu düşünülmektedir.

Türkler, Almanya'da göçmen olarak yaşamaktadır. Onlar, bu yaşam şekli çerçevesinde Türkçenin söz varlığına yeni sözcükler de kazandırmışlardır. Kelsterbach'taki Türkler arasında da bu tür kullanımlara rastlamak mümkündür: *Bahçede grill yapmak, festi ramazan eğlenceleri, Kioks'a gitmek (bir tür kahve), camide iftar yemeği vermek* gibi.

Kelsterbach'taki Türkçenin öğretim ve kullanım düzeyinde de ele alınması, Almanya'daki Türkçe çalışmalarına ve dolayısıyla Almanya'da Türkçenin öğretilmesine katkı sağlayacaktır. Çünkü Kelsterbach iş imkânları nedeniyle Türkiye'nin farklı bölgelerinden pek çok Türkü ağırlayabilen bir belediyedir ve buradaki Türkçe ile ilgili tespitler başta Hessen eyaleti olmak üzere tüm Almanya için önemlidir.

Kelsterbach'taki aileler çocuklarına ana dilini öğretmek için çaba sarf etmekte ama bunu nasıl geliştireceklerini bilememektedirler.

Kelsterbach Belediyesi'nin etkinliklerinde azınlıklara da yer vermesi, Türkçenin kullanımı ve Türk kültürünün tanıtılmasına da fırsat sunmaktadır.

Kelsterbach Türkçesinde, Alman kültürüne has sözcük ve kullanımlar da bulunmaktadır. Bunların Türkçede karşılığı olmadığı için doğrudan ödünçlenmiştir: Kuhentag, strassenfest, käsekuchen, knöedel gibi. Bundan dolayı Almanya'daki Türkçenin Alman kültürü açısından da ele alınması gerekmektedir.

Kelsterbach'ta Türkçe iş yeri ve mekân adları da bulunmaktadır.

Kaynakça:

Baş, Nurhan (2014). Federal Almanya'da Yayımlanan Türkçe Günlük Gazetelerin Dil Kullanımı Üzerine, Bilig, Yaz, S 70: S. 81-104.

Başkurt, İrfan (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 12 (2009-2), 81-94.*

Bekar, Beytullah (2013). Almanya'da Türkler ve Türkçe. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, p. 771-787, ANKARA-TURKEY.

Bekar, Beytullah-Öztürk Abdullah (2018). Avrupa'da Türkçe Derslerinin Dil Edinimine Katkısı (Almanya'da Üçüncü Kuşaklar Üzerine Bir İnceleme). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8(1), 17-27, Mart 2018 Ordu University Journal of Social Science Research, 8(1), 17-27, March 2018, s. 17-27.

Bekar, Beytullah (2017). Almanya'nın Almanya'da Konuşulan Türkçeye Yönelik Dil Planlama Çalışmaları ve Sonuçları. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 8, s. 1-8.

Çakır, Mustafa (2002-2003). Almanya'daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı, Sosyal Bilimler Dergisi: s. 39-58.

Genel, Mehmet Gökhan (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a", Selçuk İletişim, 2014, 8 (3): s. 301-338.

Öner, Mustafa (2017). Sözlük Yazıcılığında Etnografizmler. Geçmişten Geleceğe Türk Sözlükçülüğü, Elginkan Vakfı 3. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 19-21 Nisan 2017, İstanbul: Elginkan Vakfı, s. 357- 364.

<http://www.ha-ber.com/almanyanin-gelecegi-deukisch-ya-da-turkmanca-nesil-makale.30934.html>).

<http://www.cangungen.com/2011/03/01/yapiscilikf-saussure-ve-claude-levi-strauss>

<https://zeynepkiliblog.wordpress.com/2016/08/28/gurbetçilerin-yeni-dili-turkmanca/>

<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/50-almanya-da-turkce-iki-dillilige-dogru.html>

<http://www.yeniposta.de/ortaya-cek-bi-tuerkce-almanca-karisik.html>

<https://www.haberler.com/turkce-almanya-da-2-yabanci-dil-oluyor-haberi/>

<http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi2509.html>

Kaynak Kişiler:

Özkan Tamer, 47 yaşında ve lise mezunudur. 7 yaşında Almanya'ya gelmiş ve Almanya'da öğrenim görmüştür.

Hatice Tamer, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Fatma Alık, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Semiha Yılmaz, 75 yaşında ve okuryazar değildir. Eşinin işçi olarak Almanya'da çalışmasından 10 yıl sonra aile birleşimi ile Almanya'ya gelmiş ve burada emekli olmuştur.

Yakup Yılmaz, 76 yaşında ve okuryazar değildir. 1970 yılında Almanya'ya işçi olarak gelmiş ve burada emekli olmuştur.

Azam Yılmaz, 40 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ilkokul döneminde gelmiştir.

Filiz Yılmaz, 37 yaşında ve ilkokul mezunudur. Almanya'ya evlilikle gelmiştir.

Çiğdem Yılmaz, 44 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ortaokul döneminde gelmiştir.

Duran Yılmaz, 45 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ortaokul döneminde gelmiştir.

Ayşen Yılmaz, 44 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ilkokul döneminde gelmiştir.

Rukiye Ayan, 44 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Ayhan Işıklı, 44 yaşında ve üniversite mezunudur. Çocukluk yaşlarında Almanya'ya gelmiştir.

Seval Işıklı, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Ağız Özelliklerini Göstermek İçin Kullanılan İşaretler

ą: a ile ı arası

á: a e arası ses

ā: Uzun a

ă: kısa a

é: kapalı e

ê: kısa e

ē: uzun e

ō: uzun o

ŭ: u ile o arası ses

ū: uzun u

Ç: c-ç arası ses

K: k -g arası ses

P: p-b arası se

ř: titrek, düşmeye yakın r

S: s-z arası ses

T: t-d arası ses

ȳ: düşmek üzere olan y

˙: Ulama işareti